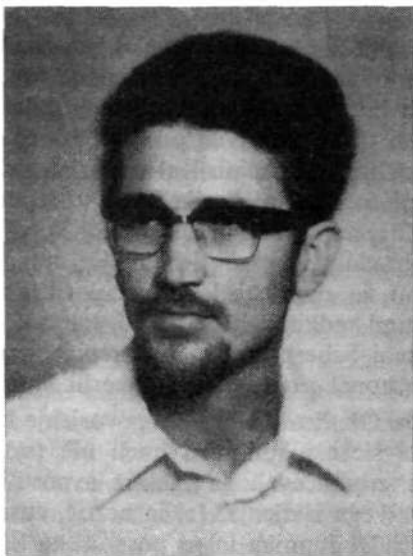

Filip Murn dela težave

Florijan
Lipuš

V stolpu se pripravlja k bitju stara, naglušna ura. Stokaje se pripravlja k pomečevanju, da vrže svojih dvanajst obveznih pankrtskih ur. Ravno ko začnejo pokati težke vzmeti in leseno ogrodje zahrza, zleze Filip Murn iz soda, povezne čezenj pokrov in sede nanj. Medtem ura v stolpu že razbija čas, za opoldne ga natolče, dvanajstkrat udari bat po glavi Cirila in Metoda, ki s svetniško brezbržnostjo prenašata

udarce. Zadnji zvon, ki so ga jima naložili zagamani župnik. Nobenega več jima ne bodo zaupali v deželi, ki nasprotuje njuni svetniški karieri. Batu je to vseeno, kateremu svetniku jih daje po glavi, da so le ure prave. Zato kar naprej brez usmiljenja udriha po starih, nakrhanih slovenskih buticah, ki kljub vsemu prepričljivo zadone skozi vse štiri line in se razležejo tja do hrbtov prvih hribov.

Opoldansko razbijanje stolpne ure sproži v Črepini tri vedno iste reakcije.

Prvič. V župnišču župnik ustavi svoje delo in začne metati okrog sebe angelsko češčenje.

Drugič. Dninarji, tujci in popotniki hitijo z lačnimi želodci h kosilu v gostilno, ki stoji nasproti župnišču.

Tretjič. Filip Murn dvigne pokrov s soda, ki stoji pred gostilno, zleze iz njega, povezne pokrov nazaj in sede nanj.

Ko Ciril in Metod odklenkata in se spet potegneta nazaj v molčeče bronaste stene, Murnove noge že bingljajo po sodu.

Vsak dan isto, vedno enako.

Črepina, bogve po kakem nesrečnem naključju je dobila vas to ime. Ker Tschrepinach, Tschrepein, Tschreppen in podobno ne zabriše sledi in le preveč spominja na izvir te besede, so Nemci Črepino kratkomalo nanovo zdrobili, stolkli v drobne konce, da so mogli sestaviti iz njih svoj Scherben-dorf. Kakor je nemški prevajalski servis sploh pognal zanimive cvete, vse v ponos kulturnemu svetu. Ker se Straža vas pri Škocjanu za nemško uho strašno sliši, so jo prevedli v Schreckendorf. Hundsdorf pa je krona nemške prevajalske umetnosti, vrh prevajalske službe: iz vasi pod Sinjo goro ali iz

Podslnje vasi so se nemškimi ušesom ulegli psi in posodili vasi svoje ime, ne ve se do danes, ali zavoljo skisanih spolnih odnosov ali zaradi možganškega kisanja.

Po vrsti so se hiše prelivale v nemštvo, z vsako generacijo po dve, tri. Zavedni generaciji je sledila odpadajoča, tej pa odpadla. Murnove družine se ta čuden zakon ni prijel; bila je zadnja v vasi, ki je bila še slovenska. Pripadla ji je žalostna vloga, da je postavila piko na konec zadnjega slovenskega stavka, ki so ga govorili v Črepini. Kot poparjen zmazek je počenila pika za ta stavek, kot pljunek se je obesila tja in vztrepetala, da je šlo vsem skozi mozeg. Uradno Črepine seveda ni bilo, kakor koroških Slovencev uradno ni na svetu, kakor uradno niso naseljeni nikjer, nimajo svojih vasi in zakotij in se kljub temu že osemnajstletni naciji tresejo pred njimi. V strahu trepetajo pred tistimi redkimi, ki so še to, kar so, in niso še to, kar naj bi bili. Vi imate svoj Scherbendorf, mi Črepine nimamo, čeprav vsi živimo na enem in istem končku ozemlja, so govorili Murnovi.

Niso dolgo govorili tako. Okolica jim je tako govorjenje kmalu pošteno prezračila. Scherbendorfovci sicer nikoli niso imeli nič proti slovenskim sovaščanom. Samo njih jezik so zaničevali, ga trgali iz javnosti in ga potiskali v hleve. Pobrcali so ga iz vaškega življenja. Ja, in nekoč, ensamkrat so napadli župnišče, pobili šipe, slekli župnika in ga posadili na kuharico, in ko so župniku izstopale oči namesto uda, pa oba pretepli. Alkohol, scherbendorfovski alkohol, je zapisala žandarmerija; nima opravka z narodnostnimi razmerami. Sedanjšega župnika ne tepejo več, saj je Nemeč. Tudi njegovih šip ne pobijajo v novo zgrajenem župnišču s televizijskimi antenami, dušnopastirskimi napravami in klubskimi prostori. Tudi na kuharico ga ne posajajo več. Sicer pa se je zgodila tista stvar s scherbendorfovskim alkoholom res samo ensamkrat, tako rekoč izjemoma, za šalo, kar, na veliko gledano, priča o res plemenitih odnosih do slovenskih vaščanov. Z njimi so gojili stike in občevali le v nujnih potrebah. Nekaj pomislekov, to že, končno smo v demokraciji, drugače pa niso imeli nič proti njim.

Murn je na stara leta osamel, vaška družba ga je izločila iz svoje srede. Z vsemi dogodki so šli mimo njega, niso ga več poznali, ni bil več njihov. V trgovinah, na cesti mu niso več odzdravljali, njegovih naročil niso prevzemali. Izogibali so se ga. Mogoče so bile temu krive tudi razne nesreče, nezgode, smole in škode, ki so doletele njegovo hišo in si jih ta ni znala naravno razložiti, da je Murn postal čudaški. S svojo staro kmečko žilavostjo se je zapičil v to vaško svojat.

Začel je iskati pravico, jasno in glasno, v vsej javnosti, brez skrivanja. Iskal jo je, kakor se je učil pri svojih prednikih in kakor je tega iskanja polna zgodovina slovenska; iskal jo je iz starih narodnoborbenih Mohorjevih knjig, iskal jo je pri svojih, pri vaščanih in oblasteh.

Čeprav je odveč, mora kronist Murnovega žalostnega življenjskega konca zapisati, da te pravice nikjer ni našel. Škoda, da ga pri tem ni videl Ivan Cankar. Smejali so se mu. Oblastniki pa so se o njegovih vlogah in prošnjah zabavali v kavarnah, kovali nanje šale in ga smešili v pijanih družbah. Njegove pritožbe so porivali tajnicam, da so nanje odgovarjale v

njihovem imenu, ne da bi jih bili prej pozabili pogladiti po okroglih zadnjicah. Še podpisali se niso.

Kmalu se je Murnu zasvitalo, da so vse lepe besede le pretveza in pravica ni tako preprosta reč, da bi jo trosili vsakemu, ki o njej sanja, ali da bi pognala na trati pred hišo. Murn se je lotil zadeve z druge strani. Kdor kriči in razbija, si pridobi ugled, vsi se ga bojijo, mu ustrezajo, mu sledijo. Kdor kriči in razbija, je moč, je oblast na Koroškem. Tudi Murn je začel kričati, vrgel se je v kljubovanje, se ves presnoval v upornika. Izračunal si je, da scherbendorfskega toka ne bo obrnil, kajti reka bo tekla vselej navzdol, pa če je še tako umazana, pa ga bo vsaj otežkočil.

Takrat se mu je utrnila svojevrstna misel. Usedel se je v sod za odpadke, ki je stal sredi vaškega trga pred gostilno. Tam je sedel vsak dan, od jutra do večera, pogreznjen na dno pločevinaste posode, s priprtím pokrovom, in preprečeval vaščanom, da niso mogli sesipati in zlivati v sod svojih odpadkov. Sod je zdaj rabil drugim namenom. Šele proti večeru se je Murn umaknil in dovolil blatu, da je zacmokalo in zaropotalo v škaf. Opoldne, ko je zvonilo v stolpu, je odvrigel pokrov in se dvignil. Vse drugo je zakrival sod, samo glava je butnila iz soda in zdelo se je, kakor da plava na masti scherbendorfskega blata. Tak je stal tam, ves popackan, odelan in smrdeč po pomijah, gnilobi, dreku, ves ovit v ostudne ostre okuse in duhove. Ko so se bližali dninarji, delavci, potniki, ki so kosili v gostilni, je Murn zlezal iz soda in sedel nanj. Noge so mu zabingljale po votlo doneči steni, odpadki so se lepili na njem, obleka se je napila vlage. Iz zvonika sta se oglašala slovanska zabiteža, župnik si je z angelskim češčenjem delal apetit, dninarjem, delavcem in potnikom pa je pohajal.

Ustavljali so se, on pa jim je pojasnjeval, zakaj to počenja. To in to so mu prizadejali, ker ne mara biti scherbendorfovec in bo ostal Črepinčan, čeprav eden redkih, če ne edini v vasi. Zato zanj ni pravice. S svojim sodom hoče dokumentirati, kako umazano ravnajo s takimi ljudmi, ki delajo po svojem in se ne ravnajo po tem, kakor je drugim drago in tako dalje. Na kraju samem dokazuje, kako v resnici stoji v deželi dveh narodov, kako ju uvrščajo, ta dva naroda, kako se imata, kateri žre katerega. Prst pomalja na to deželo, opevano zaradi njene strpnosti, kjer so besede take in dejanja drugačna.

Vedno bolj se je Murn stopnjeval in nazadnje prešel v pravo kričanje, ki mu je že jemalo glas. Zasedli bomo vaše smetiške kadi, sode, smetnjake, kamor ste poleg odpadkov zmetali tudi zakone in človeško dostojanstvo. To zaslužite, v svoji otopelosti, v svoji vzvišeni drži in domišljavi nadrejenosti, v svojem narodnem napuhu. Samo tako vas je mogoče opozoriti na gnoj, ki se nabira v vaših domovih in srcih, in na gnojnico, ki jo odtakate. V imenu demokracije kršite postavo in ne poznate najbolj preprostih mednarodnih manir, jim je metal. Onemogočili bomo odvažanje blata in ga tako prisilili, da se vam vtisne na stene nosnic in v zavest. Vaši smetarji bodo brez dela, rja se bo polastila smetarskih vozov, smetišča vam bodo zarasla. Ne premaknem se s soda, dokler se črepinski Nemci ne boste povaljali v lastnem dreku.

Svojim pa je govoril: Nemcem lezete v rit ali pa dopuščate, da vas zatikajo v svoje zadnjice in prdijo, da frčite po zraku, bogve kam; po vseh štirih se pobirate s tal, a to vas ne izuči. Komaj se poberete, vas spet vleče k bogatejšemu, izdatnejšemu koritcu in lizanje nemške riti se prične od kraja. Brez hrbtenice ste, domišljate si, da vas jemljejo resno. Nikoli, zaničujejo vas, ker se ponujate, ker ste naprodaj in razprodajate svojo dušo.

Tako je vpil Murn, in ko so ljudje nadaljevali svoje poti, se je spet pogreznil v sodu. Vsak dan se je slika ponavljala. Domačini in tujci so ga hodili gledat in trkali s prstom po čelu. Miši in podgane so zavohale okusno jedačo. Murnova navzočnost v sodu jim ni vzela dobrega teka. Tako je vselej, kadar je kdo izmed radovednih privzdignil pokrov, planil narazen šop podgan. Tudi novinarji so prišli in Murn je vsem vse lepo razložil in pojasnil. Gema Tcshuschn schaub, so meketale scherbendorfarice svojim malim in privzdigovale pokrov. Fui wia stink, so vihale nosove in zdirjale odtod. In Črepinčani so morali zdaj poiskati drugo možnost, da so odlagali odpadke in smeti, kajti veliki občinski sod je bil zaseden. Tako je Murn protestiral proti svoji vasi, tako si je zadoščal in iskal utehe. Ljudje so se smejali, se norčevali, zmajevali z glavami in se najboljše volje lotevali vsak svojega dela. Murn je vztrajal pri svojem početju, prečepel še nekaj dni v sodu in vsak dan rezal v okolico krivico, ki mu jo je prizadela.

Potem se je zgodilo, da se vaščani niso več ozirali na Murna. Privadili so se njegovemu protestu, ga vzeli na znanje, se sprijaznili s spremembo, ki jo je povzročil kmet v sodu. Začeli so izpraznjevati svoje posode v veliki sod, pa se niso menili za to, ali je Murn v njem ali ne. Tako so scherbendorfovski odpadki začeli leteti Murnu na glavo, mu polzeli po hrbtu, se mu pocejali v spodnji del telesa. Cele gore umazanije so kidali nanj, mlajši zlikovci so zlivali v sod celo straniščno brozgo. Murn je zdaj dobesedno plaval v smrdljivi žudli in medel gnoj, scherbendorfovski drek, ga je žrl. Toda kljubovalno je nadaljeval svoj drekasti posel, brezupen protest, vstajal ob prvih udarcih stolpne ure iz soda, kričal in preklinjal, začel luščiti iztrebke raz sebe in jih razmetavati naokrog.

Nekega jesenskega dne, proti večeru, ko se je že zmračilo, je mladi gostilničar izpraznil vedro v Murnov sod. Videli so ga, da je komaj nesel. Menda je takrat težko udarilo po Murnovi glavi, menda je tudi zahropelo iz soda. Težko je povleči mejo med resničnim ljudskim izročilom in legendarnimi primeski, posebno še, ko žandarmerijski arhivi molče. Drži pa, da Murn z mrakom tistega večera ni več dvignil pokrova. Nihče ga ni videl zlesti iz soda.

Naslednje jutro ga je zmanjkalo, sod je bil zrazen, sledov nobenih, ne v bližini in ne na njegovem domu. Murn je izginil, se čez noč razblinil v nič, njegov klic je izzvenel v prazno. Vzelo ga je brez znamenja, za njim je ostalo le nekaj sumničenj. Opoldne, ko si je župnik za prebavo spet privoščil angelsko češčenje, ko so lačni potniki obstali pred gostilno, da bi se pozabavali in se pozanimali, kako naj napreduje vsa zadeva, so ga šele pogrešili. Takrat so se šele zavedeli, da s sodom nekaj ni v redu. Pokrov se ni in ni dvignil, sod je ostal zaprt. Scherbendorfovsko govno je umolknilo. Ni ga bilo več, ki bi se mu upiral.

Teden navrh sta Naš tednik in Slovenski vestnik objavila novico, da je izginil zavedni koroški Slovenec in krajevni zaupnik, narodna korenina Filip Murn. Na drobno sta opisala brezupen spopad posameznika z nenaklonjenimi vaščani in pohvalila program, da se je postavil po robu krivici, množični krivici. Postavila sta njegovo protestno početje v pravo luč. Obžalovala sta izgubo in pozvala oblasti, naj razčistijo kalne okoliščine, ki so privedle človeka do tako zamegljenega konca in postavile ves narod na preizkušnjo. Pozvala sta jih tudi, naj v prihodnje boljše zaščitijo življenje in imetje slovenskega prebivalstva. V mastnih črkah sta pristavila, naj oblasti končno ustavijo zapostavljanje našega človeka in prenehajo omejevati njegove pravice. Konec stavka sta zgradila s tremi klicaji.

Scherbendorfovci so se v pravem pomenu besede oddahnili. Murnovo drekanje jim je šlo na živce kljub navidezni ravnodušnosti. Prav otroško so se razveselili smetarskega sode, ki so ga osvobodili iz rok nevarnega čudaka in je bil zdaj spet kot nekoč na voljo njihovim pomijam, odpadkom, dozam, konservam, škatlam in vsemu drugemu klumpu. Vedeli so, da se bo Murn nekoč vdal in ga nehal srati. Morda je šel v Dravo, pri Galiciji ali Rožeku morda, saj je vseeno, nekje pač, kjer se je dokončno umil scherbendorfvskega smradu. Drava je Drava in vzame tako figo, kot je bilo Murnovo življenje, kjer je in kadar koli, vsak čas. Na vasi se je dnevni red spet zasukal v pravih tečajih.

Oblasti tudi šestim klicajem, po tri v vsakem tedniku, niso nasedle. Pretkani Murn jim je res delal nekaj preglavic, če se tako vzame, ni pa zapustil nobenih dokazov. Nič točnega ni bilo znano, nobene oprijemljive sledi, nihče ni vrgel rešilnega obroča, mnenje je ostalo proti mnenju. Kot je vse kazalo, je Murn zašel v smrt. Kajti od tistega večera ga nihče več ni videl, čeprav so ga povsod iskali. V mestu se človek lahko skriva na cesti, na podeželju to ni mogoče. Vsakdo vsakogar pozna. Nekdo te mora opaziti, človek mora jesti, ima potrebe. Vsakega tujca si dvakrat ogledajo, dvakrat prej ga uzrejo in si ga zapomnijo. Kljub temu se Murn ni pojavil, raztopil se je kot kafa pred njihovimi očmi. Tudi njegove mrhovine ni bilo najti nikjer.

In ko je poteklo zadosti časa in se Murn ni prikazal ne živ ne mrtev, je občinski urad v Scherbendorfu ukrepal. Izdal je uradno potrdilo o Murnovi smrti. Taka izjava lajša in celi. Dosti skrbi je bil povzročil in dosti načrtov prekrizal. Vrnili so ga, ki ni bil naprošen, povabljen, ki se jim je sam vsilil. Nasilja pa Scherbendorfovci niso trpeli.

In pri tem je ostalo.

Danes je Črepina že dolgo ponemčena. Zemljevidi, časopisi in vaščani tega imena ne izgovarjajo več. Črepine ni več, v zadnjem atomu se je prebila v Scherbendorf, postala že od nekdanj trdo nemška vas, ena germanskih praelic. Smešno je povedati, da je ni bilo v seznamu tistih 205 vasi, ki bi si naj nabavile najnovejši izdelek avstrijske tolerance, dvojezične napise. Neredi se vaščani starejših letnikov spomnijo svoje preteklosti. Prezgodaj je še govoriti o preteklosti Scherbendorfa, naslednji rod bo to lažje opravil, do takrat se bo nekaj nabralo, kar bo mogoče imenovati zgodovino. In takrat bo šele mogoče, krepko, tako mišičasto, tako prav globinsko poseči nazaj v zgodovino, se prežreti skozi osem, devet stoletij nazaj, se došlatati torej

do začetkov, ko Scherbendorf postaja Scherbendorf, ko se omenja prvič v zgodovini, v kaki listini, ko kak grof poklanja Scherbendorf kakemu škofu za god ali kak grd plemič baranta s kakim dobrim opatom za ceno vasi. Stvar naslednjih rodov bo, za katero verzijo preteklosti se bodo odločili. Za zdaj so druge stvari važnejše.

Scherbendorf se razvija, cvete, poganja. Tujski promet prinaša. Revščina se umika bogatiji. Gradijo nova, sodobna gostišča, urejajo parke, natakajo zastave. Luftkurort, aufstrebend, europagesinnt, international. Zrak je največja privlačnost Scherbendorfa, z zrakom vabijo, z zrakom trgujejo, z zrakom zaslužijo, v zrak verujejo. Potegujejo ceste, načrtujejo kopališče, podjetja rijejo iz zemlje. Scherbendorf nekaj postaja. Črepina ni mogla nikamor. Sodi za smeti in odpadke zdaj ne stojijo več pred poslopji, temveč zadaj na dvoriščih. Trikrat na teden jih odvažajo občinski smetarski voz, znamke Buch. Vsi sodi so novi, najnovejši izumi, snažni in čisti, moderni, praktični. S pritiskom na gumb se spraznijo, nevidno, neslišno, nevožno, neverjetno.

Vendar se pozna Scherbendorfu, da je v resnici Črepina. Kajti še danes Scherbendorfovcji ne verjamejo prav, da je Murn, njihov zadnji napotnež in nestrpnež, mrtev. Še vedno se jim zdi, da živi. Še vselej ga iščejo in oprezajo za njim. Ostal jim je.

V strahu se vaščani ozirajo okrog sebe, ko gredo, na poti v trgovino ali cerkev, mimo smetiških kadi, in kar srečni so, če se jim pridruži znanec in se ponudi prilika za klepet, ki povede človeka na druge misli. Ko zvečer gospodinja zapirajo hišna vrata, se neslišno plazijo, da ne bi zbudile Murna, spečega za vrati, na pragu, v mraku, v voglih in kotih. Bojijo se ga, da se ne bi vrnil in sédel ponoči v njihove lonce, ponve, skodele, dege z mastjo, skrinje s soljo. Tresejo se, da ne bi zlezal v vreče, smuknil v sode in škafe, se nalepil na stene. Še nikoli prej niso tako previdno odkrivalo sodov za odpadke, kot jih sedaj. Dekline si ne upajo pogledati v zrcalo, ker se bojijo, da se ne bi stegnila po njih Murnova glava. Starega pohoštvja se skoraj nihče več ne dotika. Le redko odpirajo stare omare na podstrešjih, ker se jim zdi, da se bo s kake police zavalil Murn ali se odtrgal z obešalnika, se pognal iz skrinje in zaplahotal proti njim s škatlo, omelom, odvrženim plaščem.

Če se kak Scherbendorfovec obesi ali pride pod avto, si na tihem želijo, da bi ta nesrečnež nosil Murnove poteze. In kaj hitro, brez velikih opravil, ga pokopljejo in željno čakajo, kdaj se bo naslednji obesil ali prišel pod kolesa. Mogoče bodo temu dane poteze Filipa Murna, zadnjega Črepinčana.

Še danes seda Murn v črepinske naslanjače, stole, za njihove mize. Greje se na njihovih pečeh, počepa v njihova stopnišča. Naslanja se na njihova ramena. Ne da jim miru. Nimajo pravega spanja. Znebili bi se ga radi, a se ga ne morejo.